

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В БАНКАХ

© 2014 МЕЛЬНИЧЕНКО О. В.

УДК 657.6

Мельниченко О. В.

Організація аудиту електронних грошей в банках

У статті викладено технологічні аспекти організації аудиту електронних грошей у банках. Надано практичні рекомендації стосовно проведення перевірки їхньої роботи на основі даних бухгалтерського обліку, що відображаються в автоматизованій банківській системі на прикладі однієї з найбільш популярних на сьогодні в Україні – АБС «SRBank». Головна мета цієї роботи – формування комплексного уявлення про наукові підходи, заходи і принципи проведення аудиту електронних грошей в банках з урахуванням інших публікацій на дану тематику. Розглянуто основні аспекти аудиту, виділено відмінності та особливості організації аудиту саме електронних грошей та надано практичні рекомендації з його проведення. Розглянуто кожен з етапів аудиту: планування, вивчення, оцінювання, встановлення достовірності та звітування, в рамках кожного з яких представлено завдання аудиторів щодо перевірки операцій з електронними грошима в банку.

Ключові слова: електронні гроші, аудит, банк, організація аудиту

Рис.: 7. Табл.: 1. Бібл.: 8.

Мельниченко Олександр Віталійович – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Житомирський державний технологічний університет (вул. Черняхівського, 103, Житомир, 10005, Україна)

Email: amelnitschenko@yahoo.de

УДК 657.6

UDC 657.6

Мельниченко А. В. Организация аудита электронных денег в банках

Melnychenko O. V. Organization of Electronic Money Audit in Banks

В статье изложены технологические аспекты организации аудита электронных денег в банках. Даны практические рекомендации для проведения проверки их работы на основе данных бухгалтерского учета, представленных в автоматизированной банковской системе на примере одной из наиболее популярных на сегодня в Украине – АБС «SR Bank». Главная цель этой работы – формирование комплексного представления о научных подходах, мероприятиях и принципах проведения аудита электронных денег в банках с учетом других публикаций на данную тематику. Рассмотрены основные аспекты аудита, выделены отличия и особенности организации аудита именно электронных денег и даны практические рекомендации по его проведению. Рассмотрен каждый из этапов аудита: планирование, изучение, оценка, определение достоверности и отчетность, в рамках каждого из которых представлены задачи аудитором по проверке операций с электронными деньгами в банке.

Ключевые слова: электронные деньги, аудит, банк, организация аудита

Рис.: 7. Табл.: 1. Библ.: 8.

Мельниченко Александр Витальевич – кандидат экономических наук, доцент, докторант, Житомирский государственный технологический университет (ул. Черняховского, 103, Житомир, 10005, Украина)

Email: amelnitschenko@yahoo.de

The article describes the technological aspects of the organization of the of electronic money audit in the banks. There are given practical recommendations for inspection on the basis of accounting data presented in the automated banking system as an example of one of the most popular banks in Ukraine - ABS «SR Bank». The main purpose of this work is to form integrated scientific approaches, activities and principles of the electronic money audit in the banks, taking into account other publications on this topic. There are analyzed the main aspects of the audit, highlighted the differences and characteristics of audit the organization and given practical recommendations for its implementation. The author examines each of the stages of the audit: planning, research, evaluation, determination of credibility and accountability, within each of which presents the problem of auditors to verify transactions with electronic money in the bank.

Key words: electronic money, audit, bank, audit organization

Pic.: 7. Tabl.: 1. Bibl.: 8.

Melnychenko Olexandr V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Zhytomyr State Technological University (vul. Chernyakhovskogo, 103, Zhytomyr, 10005, Ukraine)

Email: amelnitschenko@yahoo.de

Вступ. Аудит у будь-якій сфері завжди відіграє важливу роль для надання впевненості зацікавленим особам у правильності відображення інформації у фінансовій звітності. Аудит у фінансових компаніях виконує ще й важливу соціальну функцію: створює передумови для уникнення втрат не лише власників, але й суспільства через невдале ведення бізнесу, помилки чи шахрайство. Найважливішими практичними складовими аудиторської перевірки є набір певних методик та її належна організація. У наших працях, присвячених електронним грошам, а також їх обліку, аналізу та аудиту, ми зупинились на різних аспектах цих процесів. Проте залишилось недослідженим питання організації аудиту електронних грошей, його практична скла-

дова, що не має особливої наукової цінності, однак з урахуванням інших публікацій на задану тематику дозволить зрозуміти весь комплекс заходів, підходів і принципів проведення аудиту електронних грошей в банках. У цій статті ми розглянемо основні його аспекти, виділимо відмінності та особливості організації аудиту саме електронних грошей та надамо практичні рекомендації з його проведення.

Питанням аудиту, зокрема його організації, присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних науковців, як-от: В. П. Бондаря, Н. І. Дорош, О. А. Петрик, В. С. Рудницького, Б. Ф. Усача та інших. Усі вони присвячені концептуальним науковим і практичним питанням проведення аудиту в установах різного рівня стосовно правильності

ведення бухгалтерського обліку, виявлення помилок і шахрайства тощо.

Детально вивчаються у науковій літературі всі традиційні етапи організація аудиторської перевірки: планування, вивчення, оцінювання, встановлення достовірності та звітування [2; 7], приділяється увага і організації аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту [6]. Юридичні аспекти договірних взаємовідносин також є предметом дослідження науковців [3], які вивчають сутність аудиторського договору та здійснюють пошук шляхів удосконалення договірних взаємовідносин аудиторів із господарюючими суб'єктами, що перевіряються.

Однак сьогодні організації аудиту саме електронних грошей приділяється недостатньо уваги. Ми, у свою чергу, вважаємо, що цьому питанню має бути приділено особливу увагу з огляду на перспективність зазначеного платіжного засобу та недостатнє його опрацювання як у науковій літературі, так і серед практиків. Важливість виділення його окремим предметом дослідження полягає, на нашу думку, в тому, що до вивчення роботи з електронними грошима слід підходити виважено, комплексно та із суттєвим багажем знань у різних сферах: економіки в цілому, обліку, інформаційних технологій тощо. Для цього доцільно вивчити фундаментальні положення, важливі для розуміння суті електронних грошей, механізмів їх обігу та способів і методів відображення в бухгалтерському обліку як їх емітента, так і суб'єктів господарювання, які приймають їх в оплату за товари, роботи чи послуги.

Метою цієї статті є підготовка практичних рекомендацій з проведення аудиту електронних грошей у банках на основі даних автоматизованої банківської системи.

Виклад основного матеріалу.

В одній із наших робіт [4] ми визначили необхідність дослідження організації аудиту електронних грошей і визначили основні напрями та документи, необхідні для ефективного проведення аудиту на належному рівні. Отже, аудиторі слід укласти з організацією письмову угоду або надіслати лист-зобов'язання з аудиту, в якому пропонується передбачити:

1. Обсяг аудиту. В цій частині документу слід визначити:

період, який перевіряється;

- предмет відповідності, у якому визначити зокрема нормативні документи на відповідність яких проводиться перевірка. До таких документів слід віднести законодавчі та інші нормативні акти центральних органів влади, які регулюють відносини у сфері грошового обігу та функціонування систем електронних грошей;
- характер перевірки: суцільний чи вибірковий. Тут необхідно визначити супровідну документацію, пов'язану, наприклад, із витратами та доходами на організацію обігу електронних грошей, а також перевірку виконання рекомендацій керівництвом банку за результатами попереднього аудиту тощо.

Так, ураховуючи такі складові зазначеного пункту угоди, аудиторам слід зосередитись на наступних завданнях:

- збирання достовірної інформації про економічні, фінансові та правові аспекти діяльності об'єкта,

що перевіряється, та системи забезпечення обігу електронних грошей;

- надання характеристики техніко-економічного стану банку;
- визначення впливу досліджуваного банку на банківську систему країни, на фінансову, економічну й соціальну системи регіону, на розвиток електронних грошей у державі;
- визначення вимог і додаткових обмежень банківського та іншого законодавств;
- оцінка ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються банком для виконання банком функції фінансового посередництва, соціальної інституції (для отримання населенням пенсій, іншої фінансової допомоги, участі у створенні умов виведення готівки із позабанківського обігу в державі тощо);
- оцінку ефективності системи організації грошового обігу;
- надання відомостей про сплату банком необхідних податків і зборів, зокрема у частині правильного врахування валових витрат тощо;
- оцінку стану статистичної та іншої звітності на предмет їхньої відповідності фактичним показникам діяльності банку з питань операцій з електронними грошима тощо.

2. Форми повідомлень про результати завдань аудиту. Передбачають інформування управлінського персоналу та державних органів і повинні містити:

- тип інформації, яка надаватиметься аудиторською фірмою управлінському персоналу та найвищому управлінському персоналу платника податків протягом виконання завдання;
- порядок повідомлення інформації між членами групи з завдання, а також між аудиторами відокремлених підрозділів (за наявності), включаючи характер та час проведення зустрічей та огляду виконаної роботи;
- визначення порядку надання аудиторською фірмою звітних документів платнику податків та порядку надання аудиторського звіту податковим органам.

3. Можливі ризики невиявлення викривлень через обмеження аудиту.

Оскільки аудитор не бере на постійній основі участі в проведенні інвентаризації активів і зобов'язань, тому не має змоги отримати достатні і прийнятні аудиторські докази для обґрунтування думки щодо цих статей, в угоді про аудиторську перевірку слід зазначити, що в цьому сенсі можливий вплив на фінансову звітність невиявлених викривлень. Якщо такі є, то цей вплив може бути суттєвим та всеохоплюючим або не всеохоплюючим залежно від обставин і предмета перевірки, щодо якого висловлюється думка. Так, наприклад, перевіряючи ефективність упровадження проекту з емісії та організації обігу електронних грошей, у банку встановлено, що рівень витрат складав на той момент певну суму коштів, виходячи із вартості серверного обладнання, придбаного у певного торговця за визначену в договорі вартість. Крім того, до валових витрат віднесено інформаційно-консультаційні

послуги фахівців з питань функціонування системи електронних грошей. При цьому аудитор невідомо, чи були необхідними саме такі витрати на реалізацію зазначеного проєкту.

4. Домовленості щодо планування та виконання аудиту, зокрема склад аудиторської групи.

Суть планування аудиту полягає у необхідності організації ефективної та економічно доцільної перевірки. Тут визначаються посадові особи та фахівці, що братимуть участь у всіх процесах під час дії угоди.

При цьому аудитор слід визначити чинники, що впливають на діяльність, пов'язану з системою електронних грошей: зовнішні фактори, що впливають на діяльність банку, які відображають економічну ситуацію в країні (регіоні) в цілому і в галузі; внутрішні фактори, технологічні особливості щодо автоматизації операцій з електронними грошима в автоматизованій банківській системі (АБС), основні клієнти – підприємства, що приймають в оплату електронні гроші, випущені цим банком, тощо. Для цього йому необхідно ознайомитись зі статутом банку, документами про реєстрацію, зокрема як емітента електронних грошей, про облікову політику, звітність тощо.

При плануванні складу спеціалістів, що входять до групи аудиторської перевірки, слід спланувати: бюджет робочого часу для кожного етапу, передбачувані терміни роботи, кваліфікаційний рівень членів групи тощо.

5. Згоду управлінського персоналу вчасно надати аудитору будь-яку інформацію, зокрема ту, що може стати йому відомою протягом перевірки та яка може вплинути на фінансову звітність, щоб він мав змогу завершити аудит відповідно до визначеного графіка.

Тут фактично необхідно заручитись підтримкою керівництва банку у доступі до важливої інформації, зокрема вищеописаної, але в першу чергу для банку – це доступ до звітності безпосередньо в АБС і відкритих у ній рахунків.

Підтвердження про отримання листа-зобов'язання із фіксацією дати отримання. Це потрібно для формування пакету аудиторських документів і доказової бази щодо проведеного аудиту.

Після підготовки плану і фактичного завершення першого етапу аудиторської роботи в банку починається наступний етап – вивчення, під час якого здійснюється огляд та оцінка системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

На цьому етапі проводиться вивчення рахунків бухгалтерського обліку, за якими здійснюється облік операцій з електронними грошима, правильність відображення операцій відповідно до бухгалтерської моделі (табл. 1) та економічної суті операцій за рахунками:

- 1001 – Банкноти та монети в касі банку;
- 1002 – Банкноти та монети в касі відділень банку;
- 1004 – Банкноти та монети в банкоматах;
- 1502 – Кошти банків у розрахунках;
- 2600 – Кошти на вимогу суб'єктів господарювання;
- 2622 – Кошти в розрахунках фізичних осіб;
- 2902 – Кредиторська заборгованість за прийняті платежі;
- 2924 – Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток.

Для цього використовують дані з АБС та її інструментарій. Так, для перевірки придбання електронних грошей через програмно-технічні комплекси самообслуговування (ПТКС) у АБС, у розділі «Робота з масивом рахунків», застосовується фільтр «1004*», в результаті чого відображаються рахунки, відкриті для обліку операцій з ПТКС (на рис. 1, 2, 3 наведено приклади на основі однієї з найпопулярніших серед банків в Україні АБС – SR_Bank [1; 8]).

Після застосування фільтру аудитор має змогу обрати конкретний ПТКС, якому відповідає окремий рахунок в АБС банку, і переглянути за ним операції за необхідний період, вибравши операції щодо придбання електронних грошей, поповнення електронних гаманців користувачів (власників) електронних грошей (рис. 4, 5).

Обрання операцій відбувається шляхом виконання операції «Рух коштів за рахунком» (рис. 6) та застосування фільтру до кредиту операції, вказавши балансовий рахунок по кредиту – 2902. Після цього за обраними параметрами можна застосувати інструмент «Сума» для визначення суми та кількості операцій за обраними критеріями і з'ясувати суму фактичного придбання через конкретний ПТКС електронних грошей (рис. 7).

За допомогою описаного механізму також можна з'ясувати суми придбаних електронних грошей в інших ПТКС чи касах банку шляхом уведення необхідних параметрів і рахунків бухгалтерського обліку в АБС банку, що перевіряється.

З метою з'ясування загальної суми електронних грошей, емітованих банком, необхідно на етапі роботи з масивом рахунків (рис. 3) застосувати фільтр для відображення рахунків або рахунку з балансовим номером 2622 або увівши конкретний рахунок для визначення його значення.

У такий самий спосіб здійснюється й вивчення операцій з погашення електронних грошей, коли користувач (власник) пред'являє їх банку для погашення. У такому разі аудитор слід звернути увагу на рахунки, призначені для відображення операцій з готівкою в касі – для видачі готівки за пред'явлені електронні гроші та на рахунки, із якими кореспондуються рахунки клієнта – у випадку безготівкового погашення електронних грошей із одночасним з'ясуванням зменшення суми забезпечення на рахунках з балансовим номером 2622.

Після вивчення операцій із придбання й погашення електронних грошей аудитор переходить до наступного етапу – оцінювання, співставляючи суми приданих електронних грошей з їх забезпеченням на рахунку з балансовим номером 2622. Якщо виявлено відповідність, аудитор робить висновок про правильність відображення операцій з придбання електронних грошей відповідно до економічної суті роботи з ними та згідно з нормативними документами, що регулюють їх емісію.

Перевіривши дані звітності банку щодо випуску електронних грошей, відбувається встановлення достовірності – наступного етапу аудиторської перевірки.

Після цього слід перейти до етапу звітування – завершального етапу процесу аудиту, на якому аудитор формує думку з питань відповідності системи бухгалтерського обліку банку вимогам чинного законодавства; відповідності

Таблиця 1

Бухгалтерські проведення за операціями з електронними грошима в банках [4, с. 299]

№ з/п	Операція	Дебет	Кредит
1	Ініціювання емісії електронних грошей фізичною особою:		
	готівкою через касу	1001, 1002	2902
	готівкою за допомогою програмно-технічного комплексу самообслуговування (ПТКС)	1004	2902
	за допомогою системи дистанційного банківського обслуговування (Інтернет-банкінг)	2620	2924
	із використанням платіжної картки	2625	2924
2	Емісія електронних грошей	2924, 2902	2622
3	Пред'явлення електронних грошей фізичною особою до погашення:		
	для видачі готівкою	2622	1001, 1002
	для перерахування на поточний рахунок	2622	2620
	для перерахування на картковий рахунок	2622	2625
	для видачі через банкомат	2622	1004
4	Пред'явлення електронних грошей юридичною особою до погашення	2622	2600
5	Приймання електронних грошей, випущених цим банком, для подальшого переказу	2622	2902
6	Приймання електронних грошей, випущених іншим банком, для подальшого переказу	1502	2902

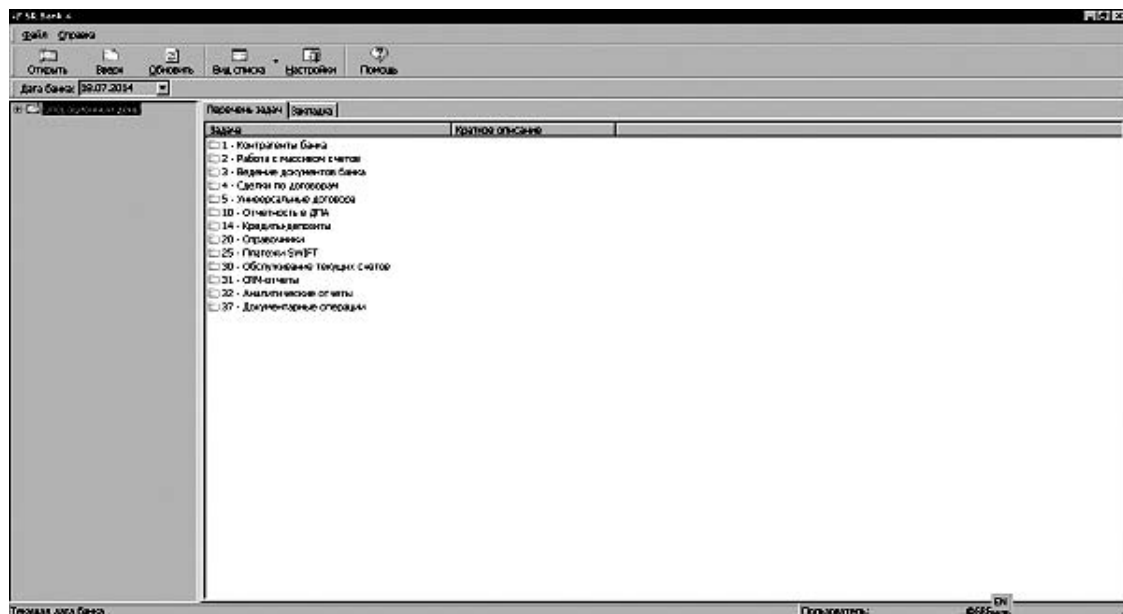

Рис. 1. Загальний вигляд переліку задач в АБС

показників бухгалтерського обліку та фінансової звітності принципам облікової політики тощо.

Результати аудиту фінансової звітності можуть бути оформлені як загальний аудиторський висновок про достовірність фінансової звітності (у межах загального аудиту). Замовникам аудиту варто враховувати, що аудиторський висновок дозволяє встановити достовірність стану бухгалтерського обліку і звітності, разом із тим він не може бути гарантією майбутньої життєдіяльності суб'єкта господарювання.

Висновки. У цій статті нами запропоновано механізм організації аудиту електронних грошей у банках на основі даних автоматизованої банківської системи, надано практичні рекомендації з використання АБС для встановлення достовірності даних у звітах про емісію електронних грошей і їх погашення та відповідність операцій чинному законодавству та їхній економічній суті.

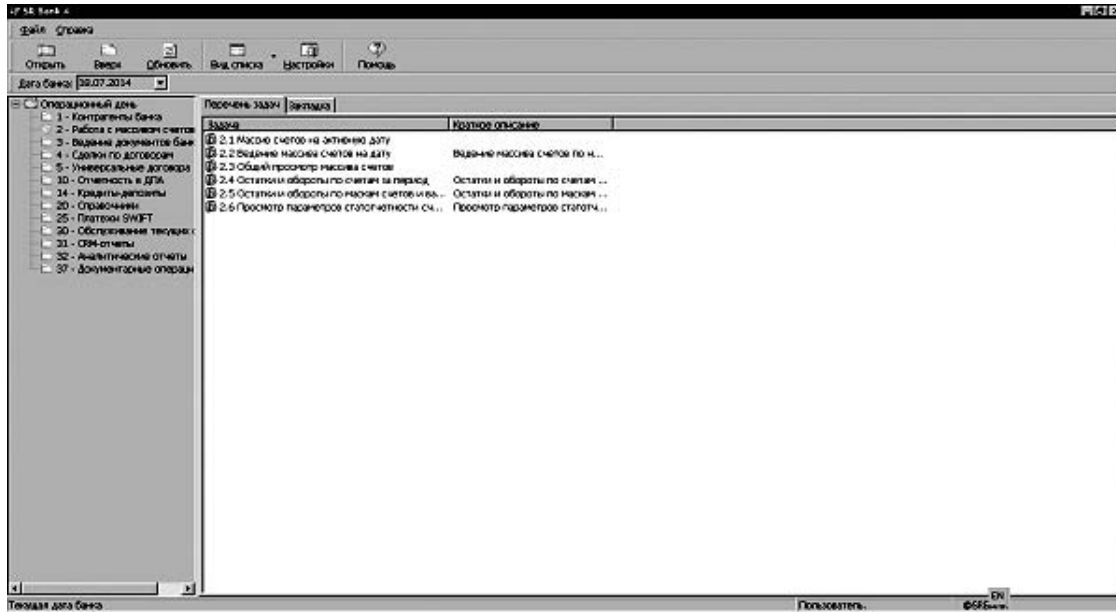

Рис. 2. Задачі розділу «Робота з масивом рахунків»

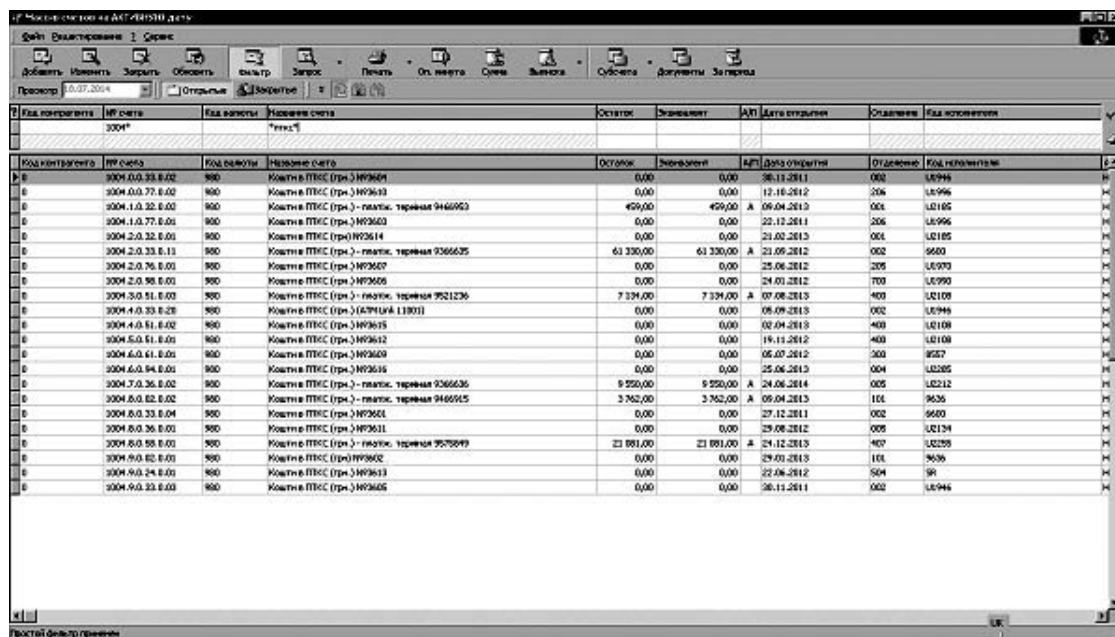

Рис. 3. Застосування фільтра для відображення рахунків з балансовим номером 1004 для обліку операцій з ПТКС (наведено умовні дані)

ЛІТЕРАТУРА

1. Автоматизация банковских процессов: миф или реальность? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.prostobankir.com.ua/it/stati/avtomatizatsiya_bankovskih_protsesov_mif_ili_realnost
2. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація / Н. І. Дорош. – К.: Знання; КОО, 2001. – 402 с.
3. Кінашук Л. Л. Шляхи удосконалення договірних взаємовідносин аудиторів (аудиторських фірм) із господарючими суб'єктами / Л. Л. Кінашук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 1. – С. 113 – 115.

4. Мельниченко О. Аудит електронних грошей за міжнародними стандартами / О. Мельниченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 5. – С. 115 – 122.
5. Мельниченко О. В. Концепція обліку електронних грошей в банках / О. В. Мельниченко // Проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 296 – 301.
6. Пасько О. В. Трансформація структури, змісту та обсягу аудиторського звіту в Міжнародних стандартах аудиту / О. В. Пасько // Облік і фінанси. – 2013. – № 1 (59). – С. 80 – 91.
7. Хом'як Р. Л. Організація та методика аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання / Хом'як Р. Л., Цюцяк І. Л.,

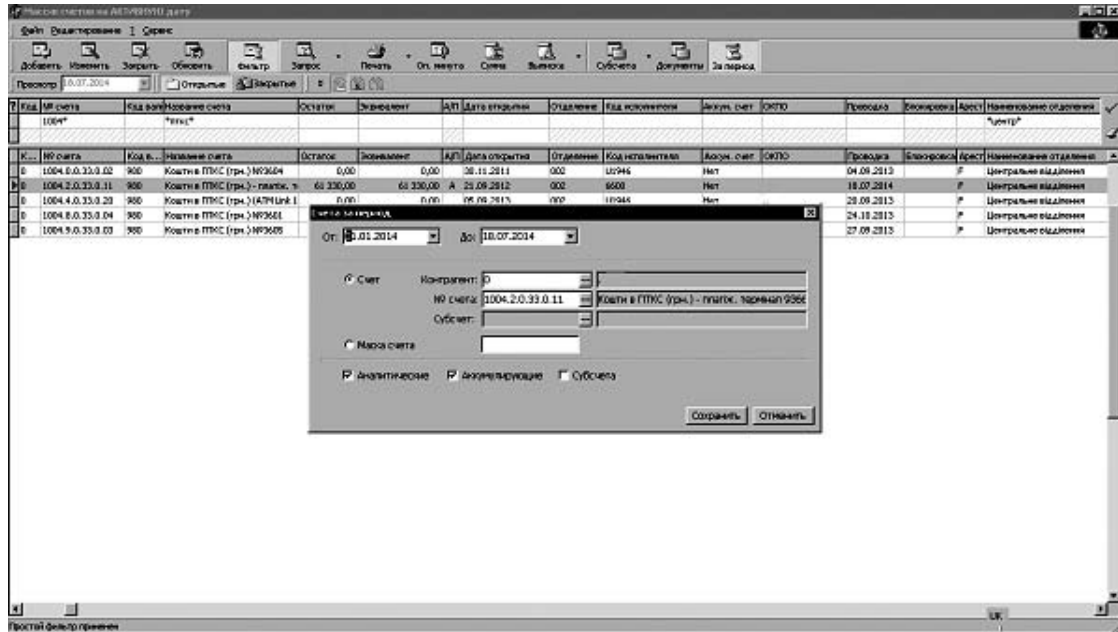

Рис. 4. Застосування опції перегляду операцій за рахунком за період (наведено умовні дані)

The screenshot shows a window titled 'Максимально на АКП-041510 дата'. The main window displays a detailed table with columns: 'Код', '№ счета', 'Код валюты', 'Название счета', 'Остаток', 'Значение', 'АКП', 'Дата операции', 'Отделение', 'Код валюты', 'Валют. счет', 'ОКПО', 'Дата остатка', 'Гр. оборот', 'Зв. гр. оборот', 'Зв. оборот'. The table contains multiple rows of transaction data for the account '1004.2.0.33.0.11' from July 1, 2014, to July 29, 2014. Each row includes the date, amount, and other transaction details.

Рис. 5. Перегляд операцій за рахунком за період (наведено умовні дані)

Цюцяк А. Л. // Вісник НУ «Львівська політехніка», – 2008. – № 623. – С. 259 – 264.

8. Sr_Bank. Основные технологические особенности [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://www.soft-review.com.ua/products_news_en/sr-bank/

REFERENCES

“Avtomatizatsiia bankovskikh protsessov: mif ili realnost?” [Automation of banking processes: Myth or Reality?]. http://www.prostobankir.com.ua/it/stati/avtomatizatsiya_bankovskikh_protsesov_mif_ili_realnost

Dorosh, N. I. Audyty: metodolohiia i orhanizatsiia [Audit: methodology and organization]. Kyiv: Znannia; KOO, 2001.

Kinashchuk, L. L. “Shliakhy udoskonalennia dohovirnykh vzaiemovidnosyn audytoriv (audytorskykh firm) iz hospodariuichymy sub’iektamy” [Ways to improve contractual relations auditors (auditors) of business entities]. *Porivnialno-analytychne pravo*, no. 1 (2014): 113-115.

Khom’iak, R. L., Tsiutsiak, I. L., and Tsiutsiak, A. L. “Orhanizatsiia ta metodyka audytu finansovoi zvitnosti sub’iektiv hospodariuvannia” [The organization and methods of financial statements audited entities]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnika»*, no. 623 (2008): 259-264.

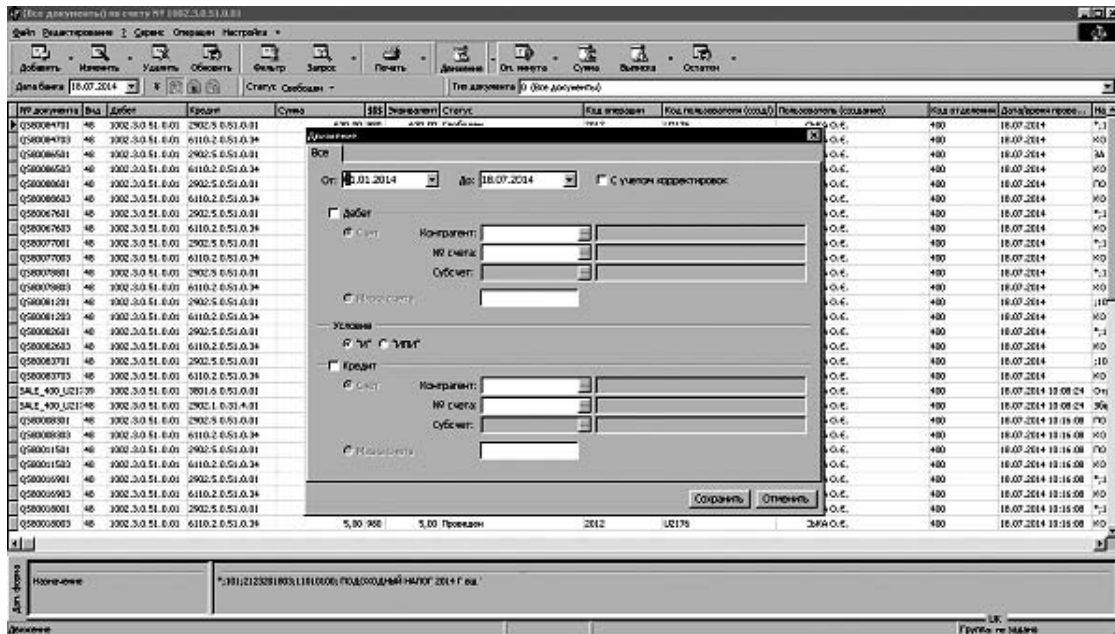

Рис. 6. Перегляд операцій за обраним рахунком (наведено умовні дані)

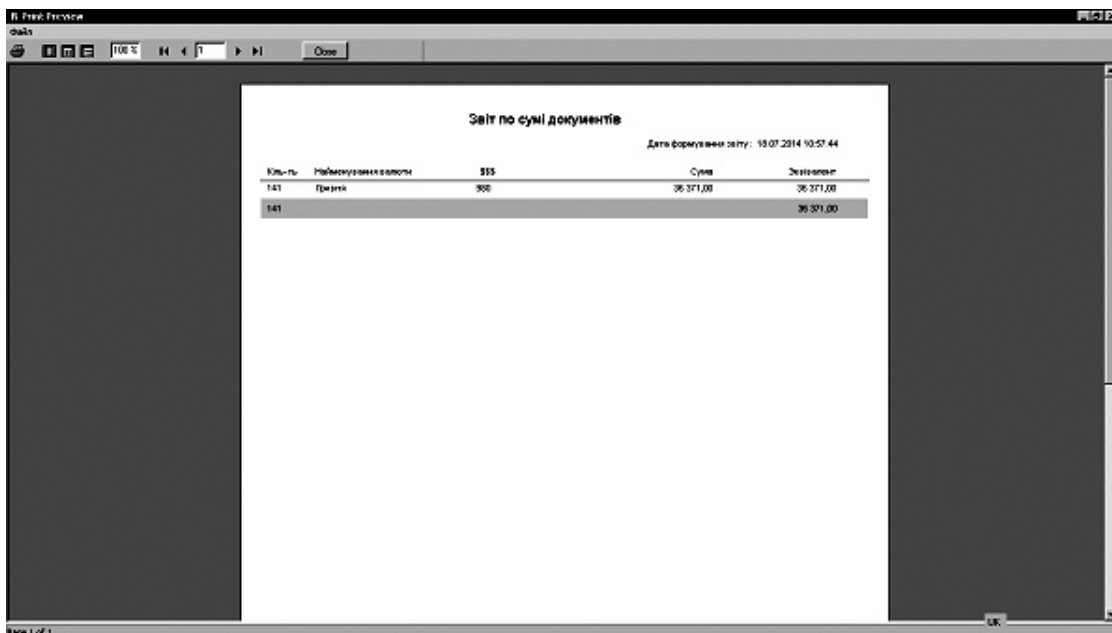

Рис. 7. Застосування інструменту «Сума» для визначення суми придбання електронних грошей за необхідний період через обраний ПТКС (наведено умовні дані)

Melnychenko, O. V. "Kontseptsiia obliku elektronnykh hroshei v bankakh" [Accounting concept of electronic money in banks]. Problemy ekonomiky, no. 2 (2014): 296-301.

Melnychenko, O. "Audyt elektronnykh hroshei za mizhnarodnyimi standartami" [Audit of electronic money by international standards]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, no. 5 (2014): 115-122.

Pasko, O. V. "Transformatsiia struktury, zmistu ta obsiahu audytorskoho zvitv v Mizhnarodnykh standartakh audytu" [The transformation of the structure, content and scope of the audit

report in the International Standards on Auditing]. Oblik i finansy, no. 1 (59) (2013): 80-91.

"Sr_Bank. Osnovnye tekhnologicheskie osobennosti" [Sr_Bank. The main technological features]. http://www.soft-review.com.ua/products_news_en/sr-bank/